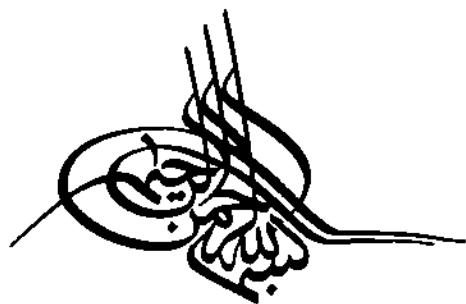

بلاغت

مجموعه ادبیات

مؤلف: لیلا کردیچیه

دکتر کیانی

www.ketab.ir

کردیچه / لیلا

بلاغت / لیلا کردیچه

مکتب ماهان: ۱۳۹۱

۱۴۷ ص: جدول، نمودار (آمادگی آزمون دکتری ادبیات)

ISBN: 978-600-6575-03-2

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیفا.

فارسی - چاپ اول

بلاغت

لیلا کردیچه

ج - عنوان

LB ۲۳۵۳/۵ ۳۱۳۳ م ۲ ۱۳۹۱

رده بندی کنگره:

۳۷۸/۱۶۶۴

رده بندی دیویی

۲۷۳۶۳۳

کتابخانه ملی ایران

انتشارات مکتب ماهان

- نام کتاب: بلاغت
- مؤلف: لیلا کردیچه
- مَنول تولید: سمیه بیگی
- مدیر اجرایی: سید مهیار پویش
- ناشر: مکتب ماهان
- نوبت و تاریخ چاپ: اول / ۱۳۹۱
- تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
- قیمت: ۲۵۰ / ۱۰۰۰ ریال
- شابک: ISBN ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۷۵-۰۳-۲

انتشارات مکتب ماهان: تهران - خیابان قائم مقام فراهانی - ترسیده به عباس آباد - کوچه میرزا حسنی - پلاک ۵

تلفن: ۸۸۱۰۵۰۴۰

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به موسسه آموزش عالی آزاد ماهان می باشد. و هرگونه اقتباس و کپی برداری از این اثر بدون اخذ مجوز پیگرد قانونی دارد.

بنام خدا

ایمان دارم که هر تغییر و تحول بزرگی در مسیر زندگی بدون تحول معرفت و نگرش میسر نخواهد بود. پس بیایید با اندیشه توکل، تفکر، تلاش و تحمل در توسعه دنیای فکریمان برای نیل به آرامش و آسایش توأمان اولین گام را برداریم. چون همگی یقین داریم دانایی، توانایی می آورد.

شاد باشید و دلی را شاد کنید

برادران سیاری

بهار ۹۱

مقدمه مولف

در کتاب‌های آمادگی آزمون دوره دکتری رشته زبان و ادبیات فارسی مؤسسه آموزشی ماهان، تلاش بر این است تا مجموعه کامل و جامعی از کلیه دروس دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی فراهم آید، و داوطلبان را تا حد زیادی از مراجعه مستقیم به بسیاری از کتب درسی این دو دوره آموزشی بی‌نیاز کند. از این روی با اطمینان خاطر داوطلبان آزمون دوره دکتری را بشارت می‌دهیم به اینکه این مجموعه کتب، ایشان را تا حد زیادی از بازخوانی دروس دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد بی‌نیاز کرده، و داوطلبان می‌توانند در فاصله زمانی صرفه‌جویی شده از این طریق، به مطالعه کتاب‌های دیگری بپردازند که جزو واحدهای رسمی درسی نبوده، اما تسلط بر آنها در تفوق بر دیگر داوطلبان نقشی اساسی دارد.

کتاب‌های آمادگی آزمون دوره دکتری رشته زبان و ادبیات فارسی مؤسسه آموزشی ماهان به گونه‌ای تألیف شده‌اند که گرچه جامعیت حاکم بر مطالب آن مناسب برای آزمون ورود به دوره دکتری است، اما بی‌شک برای داوطلبان آزمون دوره کارشناسی ارشد نیز بسیار مثمر ثمر خواهد بود، و داوطلبان آزمون ورودی دوره کارشناسی ارشد نیز می‌توانند با مطالعه بخش‌ها و مباحثی که جزو منابع آزمون دوره کارشناسی ارشد است، نتیجه قابل قبولی بگیرند. به همین منظور، در پایان هر مجلد از این مجموعه، تنها به ذکر سؤالات آزمون‌های دوره دکتری بسنده نشده و تلاش کرده‌ایم نمونه‌هایی نیز از سؤالات آزمون‌های دوره کارشناسی ارشد سال‌های پیش به دست دهیم.

امید است مطالعه کتاب‌های این مجموعه راهگشای موفقیت‌های آتی داوطلبان عزیز بوده، و بتواند سهمی در برداشتن گامی به سوی پیشرفت این عزیزان داشته باشد.

لیلا کردبچه

فهرست

۷	معانی
۱۱	بیان
۱۳	صناعات ادبی / استادهمایی
۲۷	نگاهی تازه به بدیع / دکتر شمیسا
۴۱	نکاتی دیگر / دکتر شاه حسینی
۴۷	تکمله‌ای بر علم بدیع
۵۷	معانی و بیان / دکتر تجلیل
۷۷	بیان و معانی / دکتر شمیسا
۱۰۰	نمونه سؤالات چهار گزینه‌ای
۱۲۸	پاسخنامه
۱۳۰	نمونه سؤالات تشریحی

فهرست مطالب

«التکت فی اعجاز القرآن» رمانی (وفات ۳۸۶ هـ) که با استفاده از منطق، بحث‌های دقیقی درباره تشبیه و استعاره مطرح کرده است و «اعجاز القرآن» باقلانی (وفات ۴۰۳ هـ) که به مشرب اشعریان تألیف شده است و «اعجاز القرآن» عبدالجبار (وفات ۴۱۵ هـ) معتزلی مشهور که هم او و هم دیگر معتزلیان در شکوفایی بحث‌های بلاغت نقش عمده داشتند.

از کسانی که تألیفی درباره شعر و بلاغت دارند، ابن طباطبای (وفات ۳۲۲ هـ) است. وی تألیفات مختلفی درباره شعر و عروض دارد که مهم‌ترین آن‌ها «عیارالشعر» نام دارد. ادیب دیگر که آثاری درباره لغت و شعر دارد، آمدی (وفات ۳۷۱ هـ) است که اثر مشهور او «الموازنه بین الأبی التمام» البحتری است. آمدی، بحتری را بسیار برتر از ابوتمام می‌شمارد و شعر بحتری را شعری طبیعی و دلکش، و شعر ابوتمام را شعری مصنوع و محتاج تفسیر می‌بیند. «لواسطه بین المتنبی و خصومه» از علی بن عبدالعزیز جرجانی (وفات ۳۹۲ هـ) نیز از کتاب‌های نقد و بلاغت قرن چهارم هجری است که مؤلف در آن به قضاوتی عادلانه دست زده و تأکید کرده است که در شعر، تنها نباید به عیوب توجه شود، بلکه باید به مجموع محاسن و معایب توجه شود. کتاب «الصناعین» ابوهلال عسکری (وفات ۳۹۵ هـ) که نویسنده در آن به دو صنعت نویسندگی و شاعری پرداخته، کتاب «العمده» ابن رشید قیروانی (وفات ۴۶۳ هـ) که درباره شعر و نقد شعر است و مؤلف در آن کوشیده مباحث بلاغت را که نویسندگان قبل از او طرح کرده بودند، گرد آورد، و کتاب «سرالفصاحه» از ابن سنان بجاجی (وفات ۴۶۴ هـ) که ظاهراً به معتزله گرایش داشته، از دیگر تألیفات در این زمینه هستند.

اما مهمترین تحقیق در این زمینه تحقیقات عبدالقاهر جرجانی (وفات ۴۷۱ هـ) است. با ظهور عبدالقاهر جرجانی علوم بلاغی از حالت آمیختگی به درآمد. وی در کتاب «دلائل الإعجاز» نظریه علم معانی و در کتاب «اسرارالبلاغه»، نظریه علم بیان را مطرح کرد و در واقع مباحث این دو علم را تفکیک کرد.

جارالله زمخشری (وفات ۵۳۸ هـ) با تألیف آثار متعدد و به خصوص تفسیر مشهور «کشاف» و «اساس البلاغه» به غنی‌تر شدن و کامل‌تر شدن این علوم کمک کرد. زمخشری معتزلی بود و می‌دانیم که معتزله از قدیم به تفسیر قرآن از جنبه اعجاز بلاغی نظر داشتند. وی علاوه بر آن که مباحث مطرح شده در آثار عبدالقاهر جرجانی را بر قرآن تطبیق داد، خود نیز مطالبی بر آن‌ها افزود و نظرهای عبدالقاهر را تکمیل کرد.

بعد از این دوره، ابتکار در تألیف و تدوین علوم بلاغت به تدریج رو به کاهش گذاشت و پس از آن که سکاکی (وفات ۶۲۶ هـ) کتاب «مفتاح العلوم» را تألیف کرد و در قسم سوم کتاب خود - پس از بحث صرف و نحو - از معانی و بیان و فصاحت و بلاغت و بدیع سخن گفت، تنها کتاب مهم در این زمینه «المثل السائر فی ادب الکاتب و الشاعر» از ضیاءالدین ابوالفتح بن اثیر است.

بعد از ابن اثیر، مدت‌ها در نقد و بلاغت عربی سیمایی درخشان پدید نیامد و کتاب‌هایی که در این مباحث تألیف شد، از حد تلخیص و شرح در نگذشت. خطیب قزوینی (وفات ۷۳۹ هـ) قسمت معانی و بیان و بدیع مفتاح العلوم سکاکی را تلخیص کرد و علمای پس از او بر «تلخیص مفتاح» شرح‌هایی نوشتند که مهم‌تر و مشهورتر از همه، شرح‌هایی است که سعدالدین مسعود تفتازانی (وفات ۷۹۱ هـ) با نام «مطوّل» و «مختصرالمعانی» بر این کتاب نوشت که هنوز هم از کتاب‌های درسی این علوم در دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه به شمار می‌آید.

در دنیای اسلام نخستین کسی که به وزن شعر توجه جدی کرده و به وضع و تدوین علم عروض پرداخته است، خلیل بن احمد بصری (وفات ۱۷۰ هـ) است. او برای شعر عربی پانزده بحر در نظر گرفت. پس از او، ابوالحسن سعید بلخی مشهور به اخفش اوسط (وفات ۲۱۵ هـ) یک بحر، و عروض دانان ایرانی سه بحر دیگر بر این بحرها افزودند و مجموع بحرهای اشعار فارسی و عربی به نوزده بحر رسید.

ادیبان ایران از میان علوم بلاغت و توابع آن بیشتر به بدیع، عرض، و قافیه توجه نشان داده‌اند و کمتر به معانی و بیان پرداخته‌اند. در زبان فارسی از کتاب‌هایی که ابویوسف عروضی و ابوالعلائی شوشتری در فن عروض نوشته بودند و همچنین از کتاب‌های خجسته‌نامه و غایةالعروضین و کنزالقافیه بهرامی سرخسی، شاعر اواخر قرن چهارم و اوایل قرن پنجم هجری، تنها نامی بر جای مانده است. نخستین کتابی که در این زمینه باقی مانده، «ترجمان البلاغه» محمدبن عمر الرادویانی است. این کتاب احتمالاً در قرن پنجم هجری تألیف شده، چرا که در آن تنها نام شاعران قرن چهارم و اوایل قرن پنجم آمده و نسخه منحصر به فرد آن در سال ۵۰۷ هجری استنساخ شده است. در قرن ششم رشیدالدین وطواط (وفات ۵۷۳ هـ) کتاب حدائق السحر را تألیف کرده است. وطواط می‌خواسته مطالب ترجمان البلاغه را جرح و تعدیل و کاستی‌های آن را تکمیل کند، اما خود سخت تحت تأثیر این اثر قرار گرفته و کمتر توانسته است نکته‌تازهای به آن بیفزاید.

مهمترین کتابی که به زبان فارسی در عروض و قافیه و بدیع و نقدالشعر تألیف شده «المعجم فی معاییر اشعار العجم» شمس قیس رازی است که در حدود سال ۶۳۰ هجری تألیف شده است. خواجه نصیر طوسی (وفات ۶۷۲ هـ) نیز کتابی به نام «معیارالاشعار» در عروض و قافیه تألیف کرده و در مقدمه این کتاب تعریفی عالمانه و فلسفی از شعر به دست داده است.

کتابی به نام «حدائق الحقایق» از شرف الدین حسن بن محمد رامی تبریزی (وفات ۷۵۹ هـ) شاعر و نویسنده قرن هشتم نیز بر جای مانده است که شرح و بسط حدائق السحر وطواط است. این کتاب در شصت باب تألیف شده که پنجاه باب آن شرح سخنان وطواط است و ده باب آن در اصطلاحات متأخران. از قرن هشتم کتاب دیگری با نام «الکاشفه» از محمود بن عمر نجاتی در عروض و قافیه در دست است که به «عروض نجاتی» مشهور است.

جز این کتاب‌ها، کتاب عروضی از محمدبن خالد القرشی، و کتاب دیگری با نام «جامع مختصر» در عروض و بدیع و قافیه از وحید تبریزی باقی مانده است که ظاهراً از روی آثار مفصل تلخیص شده و احتمال دارد از قرن نهم باشد. دیگر از کتاب‌های قابل ذکر قرن نهم رسالات جامی است با نام‌های «رسالی فی العروض» و «رساله در علم قافیه» و همچنین کتاب «عروض سیفی» از سیفی بخاری، معاصر سلطان حسین بایقرا. و کتاب «بدایع الأفكار فی صنایع الأشعار» ملاحسین واعظ کاشفی (وفات ۹۱۰ هـ) و رساله‌ای در علم قوافی از عطاءالله محمود الحسینی.